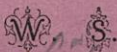

STRÖFTÅG och SOMMARMINNEN.

UPPTECKNADE

AF

Arner Sörbyholm

II.

WIBORG,

N. A. Zilliaci tryckeri, 1884.

„Ich ruhte aus vom Wandern,
 Der Mond ging eben auf,
 Da sah ich fern im Lande
 Der alten Tiber Lauf
 Im Walde lagen Trümmer,
 Paläste auf steilen Höh'n
 Und Gärten im Mondesschim-
 mer —
 O Welschland, wie bist du
 schön!“

Så var jag då verkligen här, så såg jag med egna ögon Dantes och Rafaels land! I morgongryningen skådade jag det första gången, när den vaknande dagen begynte glänsa öfver oliver och kastanjer, öfver Etsch's slingrande bälte och de fjärran blånande alperna. En högtidsstund var det, såsom ännu ingen förut. „O Welschland, wie bist du schön!“

Hvad jag här kastat ut från min färd, består uteslutande af spridda, personliga intryck och utgör endast en ringa bråkdel af allt, som en första resa i det paradisiska landet medför nytt att

skåda, att njuta, att lära. I hast skrifna dagboksblad, derifrån alla långa reflexioner om konst och konstverk äro uteslutna — sådana äro följande rader, utan mera värde men ock utan mera anspråk.

*

*

*

Hela förmiddagen hade jag vandrat omkring och beskådat det gamla Veronas palatser och kyrkor, jag hade sett grefvarne Scaligers vackra gotiska grafvårdar och Dantes bild på platsen framför rådhuset och hade på Piazza delle Erbe kostligt roat mig åt de svartögda mångler-skorna, der de sutto under sina stora hvita solskärmar och sökte öfverrösta hvarandra i prisande af sina varor. Trött och varm längtade jag efter hvila. I osteriorna var denna omöjlig att finna, ty luften derinne var qvaf af Virginia-doft och Chiantiångor. Slutligen förde mig stegen tillbaka till Vittorio Emanuele torg och en liten grönskande anläggning der ingaf mig hopp om

något spår af skugga. Ganska riktigt, en ledig bänk fans ännu att tillgå och der slog jag mig i ro. Visst föll skuggan sparsamt, ty kastanjen, som bordt skänka den, var gles och förtorkad, men i brist på bättre gick det dock an.

September lider mot sitt slut, men det vill Italien ej veta af. I detta af gudarna välsignade land är sommar ännu, fullaste, härligaste högsommar. Hett var det i dag, alldeles förskräckligt, men det glömde man lätt, då man funnit litet skydd; jag fröjdade mig åt solskenet, som glittrade så vänligt på den dystra arenans mossklädda murar och åt det brokiga sommarlifvet, som drog förbi mig långsmed piazzan. Fruktförsäljarne ropade ut sina saftiga persikor och drufvor, och hurtige bersaglierer marscherade fram vid trumpeters klang, beskådade och beundrade icke minst af landtliga signorinor, hvilkas måleriska nationaldrägter gåfvo äkta italiensk stämning åt den fängslande tafelan. Ramen dertill var icke mindre karakteristisk, vid torgets si-

dor de höga palatserna med sina trappuppgångar fullbesatta af lazaroner, som lättjefullt masade sig i värmen.

Jag betraktade min närmaste omgifning nogare. Hvarje bänk i den lilla esplanaden var upptagen af någon individ och de allra flesta syntes hafva valt detta ställe för sin middagslur. Jag trodde först att det var tillfälligtvis som de nuckade, men sedermera fann jag att det måtte vara god sed. Alltjämt kom nämligen någon till, såg sig om efter en tom plats och befann sig inom några ögonblick i en ledig ställning på bänken och i skötet af lyckliga drömmar. Några minuter voro nog. Man vaknade, gnuggade sömnen ur ögonen och fortsatte igen och en annan intog platsen. Så gick det undan för undan och kuriöst var det att se.

Bäst jag så satt der och äfven kände mig smått benägen att tagga seden dit jag var kommen, rann det mig i hågen att jag ännu ej sett Julia Capulets graf. Med kartan i handen begynte

jag styra åt den aflägsna gata, der — åtminstone enligt vännen Baedeker — skön Julia och hennes Romeo i tidernas tid gingo in i den bleka döden. Der stodo en mängd pojkar vid kasernporten Spårande en främling och dermed utsigten att komma sig till en slant, rusade de mot mig under högljudda skrån: vuole visitare la tomba Signor, la tomba! Då jag likväl förtröstade på den röda bokens ledning, afvisade jag följert med särskilda för dylikt behof inlärdade fraser, hvilka i öfversättning skulle betyda ungefär: drag åt fanders eller något dylikt. Och till min förvåning lystrade gamin-hopen tvärt. Under tystnad tog den reträtt till sin lägerplats vid kasernporten och jag var glad. Men detta räckte ej länge, ty pojkarnes hämnd nådde mig snart. Det började hvina och ljuda kring mina öron och vid fötterna dansade den ena lilla stenen efter den andra. Under sådana förhållanden kan den tappreste soldat bli desperat och det bör därför

icke förtänkas mig att jag sökte en tillflykt bakom närmaste gat-hörn. Der lurade jag tills pojk-gökarna fått tag på ett annat offer; sedan begaf jag mig försigtigt vidare och lyckades äfven gå några steg utan att blifva antastad hvarken afgatpojkarne sjelfve eller deras projektiler. Men slutligen förirrade jag mig i de trånga gränderna och fick lof att ropa an en „bambino“ som skulle visa mig till mina önskningars mål.

Ett gammalt franciskanerkloster var det och ruskigt såg det ut utanpå, med sina smutsiga murar och sin rödmålade träport. Framför denna lekte en massa barn, gossar och flickor. Så snart de varsnat mig och min följeslagare, som synbarligen var nära befryndad med dem, sprungo de upp och störtade fram med utsträckta händer, bedjande om en almosa. En liten flicka på nio à tio år var den framfusigaste, men hon hade så utomordentligt sköna, stora, svarta ögon, att jag ej kunde låta bli att ge henne en slant. Då blef det lif i följet.

Ungarna tjöto som vildar, hängde sig fast vid mig och släppte mig icke med mindre än att hvar och en fick sin skärf.

Emellertid hade jag längesedan bultat på porten, men först efter det barnen blifvit lugnade, öppnades den. Denna omständighet bragte mig på starka misstankar om dessa barns förhållande till käringen som låste upp och om anledningen till dröjsmålet — misstankar, hvilka också snart bekräftades, då tösen med ögonen stolt visade henne sin slant och sade: se bara, *mama!*

Alltnog — efter en fyratio, femtio centimers utgift och en kvart timmes väntan var jag sålunda lyckligt och väl innanför porten. Gnisslande bomrades den fast bakom oss och vi befunno oss i en trång, kolmörk korridor. Jag kände plötsligt huru käringens hand strök längsmed min paltåside och fruktande ett nytt, allvarsamare angrepp på min reskassa, stannade jag och frågade henne häftigt hvad meningen var. „Blott eder hand Signor, för att

leda er genom mörkret“ — jag lät henne taga den och så trefvade vi oss fram till den motsatta porten.

En stark lukt af torrt hö hade hela tiden stuckit mig i näsan och när dagern föll in genom den öppnade dörren, såg jag ock att hela gången var fylld med sådant. Skådeplatsen för Romeos och Julias sista stunder förvandlad till lada!

Klostergården var deremot romantisk i hög grad. Vinrankor betäckte de gamla murarne och slingrade sig långsmed det flätade träverket, som bildade ett slags tak öfver hela gården. De mörka drufvorna hängde tunga och sväl-lande ner öfverallt, så att man ofta fick böja hufvudet för att ej röra vid en klase och bringa den till förtidigt fall.

Så kommo vi till ett hörn af gården och der var grafven. Inom ett litet rundbågshvalf stod den förvittrade stenkistan — nu alldeles fylld med visitkort, mest amerikanska

Ja, här på detta ställe har sålunda den kärlekstragedi spelats

ut, som gifvit verdens störste dramatiker stoff till ett af hans skönaste verk. Här är platsen, hvarest Romeo och Julia i hvarandras armar togo farväl af lifvet för att i långa, långa tider, ja kanske så länge verlden står, i sägen och dikt röra efterlevandes hjertan!

Romantiskt, i sanning högst romantiskt. Och nog ger den lilla vrån med hela sin omgifning tillräckligt med stämning för att man skall kunna glömma sig för ett ögonblick och låta sig lockas till svärmeri. Men så komma forskningens och verklighetens isande stämna och ropar i örat: bort härifrån! Vet du icke, att Luigi da Portos, Shakespeares och Gounod's Romeo och Julia aldrig existerat, att de båda älskande äro mytiska personer och att du nu står framför idel munkfunder, idel svindel med ändamål att narra penningar från lättroget folk!

Hvad skall man göra? Det är bittert, men sant. Och med långsamma steg vänder jag tillbaka,

ännu i trädgården njutande af de sköna vinplanteringarnes åsyn och sökande att förjaga de romantiska drömmerierna ur sinnet. — —

Nu sitter jag i en liten grönskande lund vid jernvägsstationen och väntar att tåget skall gå till Milano. Solen sänker sig ned öfver den vida slätten och färgar horisonten med det egendomligt röda sken, som man är van att se på målningar från Italien. Det är allt så lugnt och stilla. Omkring mig har lägrats sig en mängd med människor, som kommit hit ut för att njuta af aftonens skönhet — en gammal, grå lazzaron sofver på sin stol med hufvudet mot stenväggen. Öfver slätten åker folk i helt små kärror, dragna af ännu mindre mulåsnor, hvilkas brokiga seldon skimra i solens döende sken.

Och nu försvinna de sista strålarne i Adiges vatten — hvisselpipan ljuder och det bär af vidare på det rasslande tåget genom aftonens hastigt fallande dunkel.

Två dagar i Milano och den italienska stämningen börjar betänkligt gå nedåt. Isynnerhet när man kommer från Verona märker man huru kosmopolitisk prägel Milano egentligen bär. Kanske dock rättare fransk, ty stilen i de nyare byggnaderna härstammar mest från Frankrike, så t. ex. Galleria Vittorio Emanuele, en ofantlig passage, uppförd i präktig barock.

Milano är också medelpunkt för de turister, som göra en liten titt in i öfra Italien. Och så händer det, såsom det hände mig, att man här råkar på folk till och med från sitt eget aflägsna hemland. Ja, egendomligt var det att efter så lång bortavaro från fädernejorden, under hvilken tid man endast träffat par enskilda landsmän, här i Milano vara med ett helt sällskap finnar; man beser måhända grundligare då man är ensam, men hvad är det emot att ha treffligt sällskap, att tillsammans intaga glada frukostar i Biffi och fin middag i Cova, eller att resa ut i tvåhästars vagn till

kyrkogården och att få höra om mångt och mycket från hemmets jord. Kyrkogården i Milano är praktfull — en utställningslokal för den nyare skulpturen. Våldiga mausoléer äro uppförda öfver de dödas ben, tallösa statyer söka gifva uttryck åt de efterlevandes smärta. En hel mängd verkliga konstverk förekomma, men jag vet icke, det gör dock intet stämningfullt intryck. Jag föredrager hellre att vandra på en landtlig begravningsplats bland grönskande kullar och enkla träkors. Dessa praktbyggnader, som hvarje rik man kan låta hvälfva öfver sin aska, se så skrytsama ut. Man har alls ej den tanke som skulle man gå i de dödas tysta stad, hågen drages tvärtom väl mycket till det verkliga. Och i statyerna detta sökande efter att få sorgen så tydligt som möjligt förkroppsligad, hvilket ändå högst sällan kan lyckas. — Långa gångar med inmurade grafvar: inne i den kalla stenen slumra de döda, ingen värmande jord famnar deras stoft, ingen grönska ligger som

ett lent täcke öfver deras sista hviloställe, inga doftande blommor beteckna att kärleksfulla händer omhulda grafven; de ståtliga stensbilderna visa blott att de efterlevande haft råd att sörja förnämt. —

Härifrån till en annan modern konstutställning: den milanesiska akademins i några rum af Brera. Men man hade ej kallelse att dröja der det var någonting särdeles medelmåttigt. Man fick pusta ut ganska betydligt innan man tilltrorde sig stämning nog att se Rafaels „Förmälning“. Långe och väl stod jag framför den härliga bilden. Man skådar och skådar — småningom försvinner allt som är ikring en, man ser blott denna tafla och slutligen går också allt öfrigt som är på den, upp i dunkla dimmor för att lemna den heliga jungfruns englalika hufvud ensamt klart; man förlorar sig till sist helt och hållet i dess betraktande, man kan ej tänka sig att menskliga medel åstadkommit något sådant. Det är en af mästartarens tidigaste bil-

der och det synes af mycket; men Jungfru Maria i „Sposalizio“ ligger ej alltför lång väg från den heliga madonnan af San Sisto. — Leonardo da Vincis teckning till Kristushufvudet på hans „Nattvard“ hänger i samma rum och fångslar betraktaren också för långa minuter. Intressant var äfven att göra bekantskap med Leonardos förnämsta lärjunge Bernardino Luini, som i mångt gör sin lärare heder.

Den ärevördige mästaren sjelf med sitt långa skägg står huggen i sten framför Scala-teatern, långt borta från kyrkan Maria delle Grazia, der hans största skapelse finnes, skoningslöst medfaren af tidens tand såsom ju hvaroch en vet. Dock kan man ännu njuta af den allt öfverträffande kompositionen och den fria teckningen. Framför taflans afstängda rum stodo tre stolar, besatta af lika många djupt sofvande och ljudeligt snarkande engelsmän. På dem hade bilden verkat så.

En längre tur kring staden ännu, under hvilken bland annat

kyrkan St. Ambrogio, der jernkronan fordom påsattes Lombardiets furstar, äfvensom Napoleons arena och äreport besågos; här-efter blef det tid att tömma den sista skålen och trycka vännernas händer till långvarigt afsked. Och så gick det vidare åt vester.

* *

Thalatta! Thalatta! var jag färdig att med de tiotusen greker utropa, då jag återsåg hafvet i går qväll. I månskensglans låg det framför mig och i månskensglans höjde sig ur dess bölja Genova, en af de skönaste rosor på Medelhafvets barm. Efter en stark kurva kom man ut genom en lång tunnel och då såg man från kupéfönstret den förtrollande, magiska synen. Först hamnen med sina båda väldiga molo's hvilkas ledfyrrar stå långt ut i hafvet, sedan de oregelbundna husens pittoreska grupper, kyrktornen, palatsernas tinnar och slutligen öfverst de dimmigt framskymtande Liguriska alperna —

allt detta liksom det spegellugna hafvet, öfvergjutet af det klaraste månljus. Så förstår jag Tasso, när han uti ett af sina mest romantiskt doftande „Rime“ kallar Genova ett diadem på hafsfurstens panna, la reale città, den konungliga staden. —

Inrymd i femte våningen af första bästa hotell jag träffat på — ögonskenligen också ett af de bästa, att döma efter priserna. På skylten står: „Hier wird deutsch gesprochen“ men när jag frågade kyparen om han kunde detta språk, förmälte han att det endast vore egarens fru, som skylten hade afseende på; Dermed äro minsann ej gästerna mycket betjenade.

När omnibussen skrällde genom de trånga gatorna — öfver några kan man räcka hand åt hvarandra från hus till hus — så förgick en stor del af det romantiska intrycket. Och när jag på morgonen, följande resehandbokens råd, till först gjorde ett besök i hamnen, blef det icke förhöjdt. Der var smutsigt och

ruskigt så det förslog och ett virrvarr af alldeles oerhörd art. Intressant var att skåda de brokiga folktyperna. Från alla verdens länder ligga här skepp och de mest olika figurer ser man drifva ikring längs porton, blandande sig med de äkta Genovesarne: de kraftige arbetarene med tegelrödt ansigte, svart skägg och sammetsjacka, båtegarne med stora runda vaxläderhattar och röda skärp kring lifvet, samt de lägsta bärarne som ej hafva tyngre kostym än ett par korta benkläder och en segelduk kring midjan, och ändtligen den runda genovesiskan med kolsvarta ögon, liten näsa och lång, hvit, kring hufvudet vecklad slöja under hvilken de rika flätorna nedfalla. Härtill ännu sedan alla månglare, frukt-försäljare o. dyl. hvilka förekomma i tallös mängd. Buller och lif är det, men nog får man lemna allt svärmeri och helt vaket se sig ikring, ty annars hände det lätt att en tjenstvillig „facchino“ bure bort ens börs från fickan. Vi känna från uråldriga tider att

folket här är slugt, illistigt och opålitligt. Redan Dante frågar i sin gudomliga komedi: „Ah, Genovesi — perchè non siete voi del mondo spersi, hvarför ären I ej utstötta från verlden“ och Alfieri kallar det „ett folk, höljdt i natt“. —

Uppför trånga, krokiga „Salite“, gränder, dit knapt en solstråle hittade väg, fick jag härifrån söka mig fram till hufvudplatserna i staden. Svårt var det också att komma fram der, ty Genova är ytterst trångt och oregelbundet byggt så när som på de nyaste gatorna.

Hvad som behagat mig mest under den korta tid jag haft att här springa ikring, voro för det första palatserna från högrenaisancens tidevarf. Det är något så utomordentligt smäckert och luftigt i de ljusa förhallarna med sitt underbara perspektiv åt gårdsplatsen, någonting så storartadt fritt i de rymliga salarna och trappuppgångarna. Vål är det ej alltid så noga med detaljdekora-

tionen, men det glömmes man vid ett flyktigt betraktande.

Domen S. Lorenzo är mera imponant och egendomlig med sin brokiga marmorfaçad än egentligen vacker. Den har under sin långa lefnad (S. Lorenzo påbegyntes i slutet af 1000-talet) haft att undergå många lappningar och reparationer och har sålunda blifvit ett mixtum compositum af särskilda stilar. Portalen och dess fantastiska djurornamenter torde vara det enda, som återstår af kyrkans ursprungliga utseende. — Santa Annunziata fann jag särdeles skön oaktadt dess rococo-prakt af guld, färger och ornament. Just som jag var derinne, råkade solen skina in genom de öfre fönstren, som voro behängda med purpurröda gardiner och genom att ljuset bröt sig mot dessa innan det föll in i rummet, blef färgstämningen särdeles grann i synnerhet genom verkan af de röda marmorpelarne och de gyllene siraterna.

Högt ofvanom stranden, högre än de flesta hustak, ligger en te-

rass-trädgård, kallad Acqua Sola, derifrån man har den herrligaste utsigt. Följer man dess gångar, som sträcka sig långt ner åt södra ändan af staden, så kommer man lätt till kyrkan S. Maria di Carignano, ett ädelt, enkelt renaissance-tempel, och är man en gång der så måste man ovilkorligen upp i dess torn. Ty derifrån ser man ett panorama, som skall vara bland det skönaste man i Italien får skåda. Utom att hela staden, „la Superba“ som Genovesaren helt enkelt kallar den, ligger vid ens fötter, ser man ännu de sydlänst grönskande trädgårdarna och parkerna på norra sidan, belägna öfver jernvägstunneln, den brant stupande bergskedjan vid himlaranden och slutligen det oändliga hafvet, Medelhafvet, som skimrar i underbaraste prakt i hundrade olika färger, från grönt till mörkrödt och klarblått.

Så var åtminstone fallet när jag var deruppe, ty det hade varit litet mulet, men just vid denna tid visade sig solen åter, sking-

rande molnen och låtande sitt sken ospardt glittra på böljorna.

En ståtlig „Campo Santo“ finnes också i Genova — ja än ståtligare än den i Milano. Här blomma dock åtminstone rosor mellan grafvarna och statyernas mästare synas hafva kommit sitt mål närmare än i de verk, jag förut sett af samma slag.

Jag hade tänkt tillbringa aftonen i någon teater, men vid efterfrågan hörde jag att endast obskyra förstadsteatrar voro öppna; ännu hade de stora scenernas säson icke börjat. I de teatrar, som för aftonen hade annonserat representation, gafs antingen något stycke af Sardou eller en medelmåttig italiensk opera.

En lång promenad vid hafsstranden gjorde jag ännu, derunder besökande Andrea Dorias, den berömde segerrike amiralens, särdeles romantiskt belägna palats, hvares stenfot vågorna skölja.

För att orientera sig väl och noga kunna betrakta allt sevärdt, tror jag Genova erfordrar särde-

les lång tid. Men den outtröttligt framåtjagande turisten måste vara nöjd om han får se skalet af frukten och känna dess fina doft; in till kärnan kan han ej tränga, ty det är så mycket han måste hinna med under sin korta vandring i lustgården.

Riviera di Levante — från Genova ner till Pisa — är en sträcka, som man egentligen borde tillryggalägga med åkdon och långsmed landsvägen, ty dess utomordentliga naturskönhet går till stor del förlorad när man från kupéfönstret städse blott kan öfverse en liten fläck och när den ena tunneln efter den andra kommer och med sitt mörker afklipper den vackraste utsigten.

Visst är det sant att jernvägen hela tiden följer stranden helt tätt och att man sålunda ändå får en aning om hela rivierans utseende. Men det gifves så otaligt många punkter, der man ville stanna några minuter, om ock blott för att en kort stund njuta, och det går ej att stramma ånghästens tömmar. Chiavari, Nervi,

Spezia, hvad allt dessa förtjusande orter heta, der den rike och sjuklige främlingen slår sig ner till vintern för att ligga på klippona och låta söderns sol värma sig och Medelhafvets saltstänk stritta ikring sig — dem passerar man utan att kunna i minnet medtaga något bestående intryck af hvaroch en särskildt.

Som en dröm förekommer mig hela denna färd. Haf och klippor, vinberg, oliver och pinier, städer, byar och hvitmenade fiskarkojor på vildt utspringande bergsuddar, allt blandar sig om hvartannat, besedt under snälltågets ilande resa. Hvad man har kvar, är blott att man dock sett det allt, ehuru flyktigt; i hågen kvarstår ändå tillräckligt, för att aldrig totalbilden af denna sköna trakt skall utplånas ur minnet, om också de städse vexlande vyerna icke hvar för sig kunna länge behållas.

Det vore icke så oäfvvet, att tillbringa några månader i en af dessa små orter vid den klippiga

stranden. Öfverallt varsnade man en mängd hotellskyltar, äfven i de minsta byar, och särskildt förekom titeln „Pension Anglaise“ mycket ofta. Spezia är störst och ligger kanske vackrast vid en djupt ingående, regelbundet segmentformad golf, omsluten af höga klippor. I hamnen syntes en stor del af italienska krigsflottan vara stationerad och bangården var öfverfylld af mörkbruna marinsoldater. Vid Avenza, derifrån en bibana går till Carrara, lågo väldiga marmorblock på kajerna, färdiga att inskeppas och föras kring verlden för att låta sig formas till uttryck för konstnärsandens tankar.

Stationen Viareggio är den sista vid rivieran, också den en komfortabel badort med skön utsigt öfver Apenninerna och Carrara-bergen. När vi lemnade Medelhafvet, hade det börjat blåsa häftigt; bränningen yrde kring strändernas klippor och allt emellanåt öfversköljdes skenorna af vatten. I stjernljuset var det ett praktfullt skådespel att se de

skummande vågryggarna bryta sig mot stranden.

Sedan vek det af och gick öfver den bördiga, vidsträckta Arnoslätten. Redan vid dess början kunde man långt i fjärran, uppstigande ur dunklet, skåda spetsarna af „de tre juvelerna i Pisas krona“ såsom resehandböckerna med sitt sirliga blomsterspråk säga, domen, baptisterium och det verldsberömdade lutande tornet.

Öde och stilla var det öfverallt och knappast en menniska mötte jag under hela vägen från bangården genom staden. Jag tillskref det den sena timman, men fann heller följande dag ingen lifligare rörelse; det var så tyst att återljudet af ens steg hela tiden tydligt kunde förnimmas, och när man gick långsmed Arnos strand, på hufvudgatan, träffade man högst hvarje femte minut en levande varelse som sömnigt vandrade framåt. Så gjorde hela staden ett intryck af liflöshet och tomhet, af ett bleknadt minne från förgångna tiders glans. Också Pisa har haft sin storhetstid, så-

som de flesta af Italiens städer. I tolfte och trettonde århundradet segerrikt kämpande mot Genova, mot hela skaror af de toskanska små republikerna, t. o. m. mot det mäktiga Firenze, har det herskat öfver vida land och blomstrat genom handelsförbindelser med världens rikaste orter, ja, har engång, under Henrik Luxemburgarens romartåg, varit nära att upphöjas till Italiens hufvudstad. Men i längden har det ej haft kraft att motstå sina grannar utan måstat böja sig under deras hämnande herravälde och så har det småningom sjunkit allt lägre nedåt. Nu är Pisa en så godt som död stad — man förtäljer att de högre klasserna fullkomligt öfvergifvit det och lemnat sina ståtliga palats vid floden till pris åt förödelsen, samt att årligen en mängd af det lägre folket drager bort för att vid hafvet finna ett friare lif och mera inbringande sysselsättning. Men främlingen får ej fara förbi den tysta stadens portar. De konstens minnesmärken han här

får skåda, höra förvisso till det skönaste, som norra Italien erbjuder och han kan här försätta sig i en så lämplig stämning, som sällan annorstädes. Just denna märkvärdiga stillhet och frånvaro af allt bullersamt modernt lif, låter hans tanke ostördt fara hän till de dagar, som sett konstverken frambringas och låter honom sålunda fullständigt försjunka i deras anda.

Vid Piazza del Duomo finnas alla Pisas märkvärdigheter. På ena sidan om domen lutar sig det vindiga tornet utåt, och midt emot domens andra ingång står dopkyrkan „battisterio“ samt ett stycke bakom de båda sistnämnda byggnaderna, kyrkogården.

Domen, som nyss blifvit fullständigt restaurerad, är ett af de skönaste tempel jag sett, isynnerhet till sitt inre -- fin, ren, luftig är arkitekturen och den måleriska verkan enkel, men varm och stämningsfull. Här hänger en bland Andrea del Sarto's vackraste bilder, den heliga Agnes. Baptisteriet, som redan sjelf till

sitt yttre är högst märkvärdigt — det ser ut som en påfvemössa — innesluter en stor märkvärdighet i konstens annaler, nämligen en af Niccolo Pisano skulpterad predikstol, hvars reliefer gifvit bildhuggarkonsten alldeles nya uppslag. Såsom en kuriositet förevisas också byggnadens utomordentliga akustik: väktaren sjöng helt långsamt tre med hvarandra accorderande toner, en efter den andra, och en lång stund klingade en fulltonig harmoni i kupolens hvalf, såsom hade skilda personer med sköna röster hållit ut ett treklang-accord.

I „Campo Santo“ ligger bland andra kejsar Henrik VII begravven. Han dog i Siena när han skulle ner till Rom och Pisa, som han mest gynnade och som varit honom troget, gömde hans aska inom sin då nyss uppförda praktfulla grafgårds väggar. — Det är ej gladt att se de förvittrade vårdarna. Man vänder sig vida hellre till freskerna på Campo Santos väggar, de prisade, naiva, lefnadsfriska freskerna om hvilka

vår tids förnämste estetiker yttrat, att han engång hvarje år ville vandra af och an här och vid dessa målningars åsyn förglömma allt hvad den moderna konsten anspråksfullt frambringar.

Och tornet — ja, det lutar och lutar ännu såsom genom århundraden, och de lärde tvista om huruvida det från början varit meningen att bygga det så eller om grunden lagt sig snedt efteråt. Underbart ser det ut i alla fall.

Utom domplatsen och par små kyrkor finnes just intet vidare i Pisa att se. Sedan jag därför blott ännu gått och tittat i bodfönstren på de smakfulla för orten karakteristiska alabasterarbetena, beslöt jag att samma dag fortsätta resan till Firenze.

Men deraf vardt intet. Medan jag på restaurationen i mitt hotell — inom parentes kan jag på det bästa rekommendera Albergo Nettuno i Pisa — i ensamhet sysselsatte mig med en frugal måltid, inträdde tvenne unge

män i fullständig turistrustning och med högst bortkommet utseende. Jag undrade hvad det kunde vara för fyror, de sågo helt germaniska ut men förekommo mig ej som tyskar. De togo plats vid ett bord bredvid mig och satte mitt tålamod på hårdt prof, i det de en lång stund höllo språklådan fullkomligt sluten. Ändtligen ytttrade den ene helt högt, efter att noga hafva studerat matsedeln: „Ja, fan, om man kunde förstå denna smörja!“ på alldeles ren svenska. Följden är lätt begriplig. Efter en half timme hade vi ätit, druckit ur hela den väldiga Chianti-flaskan och beslutit att gemensamt tillbringa eftermiddagen i Livorno. Det var två lifvade arkitekter från Wien, en norman och en svensk, som voro stadde på studieresor. Beklagligt blott att våra vägar gingo åt alldeles motsatt håll, ty arkitekterne stäfvade åt vestkusten till, derifrån jag just kommit.

Efter fruktlösa försök att i Livorno uppspåra någon intressant

kyrka eller annan gammal byggnad — staden är alldeles modern — kommo vi ner till hamnen, som bekant en af Medelhafvets största. Hundradetal skepp lågo der och alla flaggade till Söndagens heder. Vi letade efter skandinaviska färger, men fåfångt.

Medan vi gingo der och blickade utåt böljorna, anmärkte någon att det kunde vara festligt att engång fara ut och ro på Medelhafvet. Idén var god och dess realiserande beslöts tvärt. I båtshamnen funnos ekstockar i mängd. Vi klefvo ned i en, hojtade upp dess i solbaddet sofvande trasige egare och prutade med honom åtskilligt, tills han lofvat för en skälig ersättning föra oss ut till den nya ledfyren på en liten klippa i hafvet. Det blåste friskt och vågorna gingo höga, hvarför den bräckliga farkosten i början ej rätt ville fram utan städse slungades tillbaka mot stranden. Först sedan båtsmannen ordentligt gnuggat sömnen ur sina svarta ögon och vi begynt hjälpa till vid årorna, lyckades

det att nå klippan. Våldigt reser sig fyrtornet upp från vågorna, som spola öfver dess grund och högt i sin topp bär det den stjärna, som lyser på hafvets seglares väg och låter honom finna en räddande hamn från hans farliga färd i mörker och stormar. — Ifrån apparat-rummet hade man en oändligt vidsträckt utsigt öfver hafvet: vid horisonten skönjdes tillochmed de blåa konturerna af Corsicas öland.

När vi återvände syntes den fashionabla Söndagseftermiddagspromenadtiden för staden Livornos societet vara inne. Långsmed hamnens pinie-alléer gick corson. Öfverfullt var det af folk, dels åkande men mest promenerande och högst intressant var det att se på människorna. En af arkitekterne visste berätta, att Livorno i fråga om vackra fruntimmer skulle hafva rykte såsom en af de första orter i Italien och nog måste vi konstatera att detta var fullt berättigadt. Ty under de kokett fästade mantillorna blixtrade de skönaste ögon, de

fina, ljusa sommarklädningarna slöto sig omkring präktiga gestalter, de små fötterna trippade i sanden med oförliknelig grace o. s. v., o. s. v. — — — Men från den första till den sista, från furstinnan till hennes beledsagande kammarjungfru, voro alla sminkade och tuschade och det ingalunda falskt! —

Egendomligt var det sedan, när plötsligt det glädtiga larmet lade sig alldeles och hvarenda vandrare stannade för att se solen gå ner i hafvet. Det hade under tiden blifvit alldeles spegellugnt och det var väl värdt att man vände sig åt den mäktiga synen. När den sista randen försvunnit under hafsytan begynte människorna att skingras, icke för att gå hem, utan, såsom vi snart funno, för att fylla kaféer och birrerior, af hvilka Livorno vimlar.

Par timmar sutto också vi ännu i ett ganska europeiskt Wiener-kafé, betraktande publiken och gladt samspråkande. Och sedan genom natten tillbaka till Pisa, der vi ännu spatserade flera

slag af och an vid Arno innan vi slutligen skiljdes med ett uppriktigt tack för god ehuru kort kampanj.

Och så blef det morgon igen den andra dagen. På bangården i Pisa såg jag ännu i dag klockan fyra i half sömnyrsel mina båda vänner från i går. Men också de syntes vara så illa väckte, att vi endast stodo och tittade på hvarandra med skumma blickar utan att komma oss till något vidare tankeutbyte.

Förut hade jag rest någorlunda i fred och utan att komma i beröring med mina kupékamrater. Men toscanern synes vara ännu lifligare än hans andra landsmän ty under färden genom denna provins träffade jag på endast sällskapligt folk. De begynna att prata utan att veta om man är utlänning eller ej och hålla sedan på i ett streck om man egnar dem någon som helst uppmärksamhet. Och säger man sedan vid ett andhemtningsuppehåll en gång *chi lo sa* (= ungefär „man vet ingenting“) eller något dylikt

så kan man vara säker på att ej få ett ögonblicks ro mera. — Vid en af stationerna nära Firenze steg en ung familj in; det var man och hustru med ett litet barn samt en piga, och svärmormodern hade följt sällskapet till bangården. När de skiljdes så kysste den gamla käringen allesammans tillochmed pigan! Det var för öfrigt ett otrefligt herrskap. Frun och herrn syntes ej hafva en aning om hvad renlighet ville säga ehuru de påtagligen voro ganska välmående. Också buro de sig åt som hade de varit ensamma i kupén. Mannen rökte en illaluktande cigarr och frun gräfdde i sina koffertar, kastande ikring sig särskilda föremål af mer än tvifvelaktigt utseende på sofforna och stundom i famnen på en och annan resande. Derunder pratade de högljudt hela tiden medan barnet skrek med full hals. Det var visst allt äkta italienskt, men man betackar sig för en dylik folklighet, isynnerhet när man ostördt vill blicka ut och njuta af omgifningarna.

Från Pisa gå två vägar till Firenze: den kortare öfver Empoli, den längre öfver Lucca och Pistoja. Jag hade valt den senare för att kunna egna en flyktig blick åt dessa städer. — Tre stationer före Firenze börja de vackra villorna, till en del belägna på sluttningen af Apenninerna och ofta fullständigt inhöljda i grönskande vinrankor.

Firenze — „Florens“, den blommande staden! Det var mig nästan som hade jag beträdd vigd jord när jag kom till den stad, inom hvars murar Dantes öfverjordiska gestalt vandrat och Savonarolas profetiska ande predikat, der Rafaels och Buonarottis konst i skuggan af Mediceernes hägnande makt slagit ut sina kronblad innan den i Romas eviga stad gått i frukt. Firenze har alltid stått framför mig såsom i sjelfva verket det, hvad dess namn säger, som ett inbegrepp af ständig ungdom och ungefär så har det äfven nu verkat: inga mossstupna ruiner, sorgligt minnande om bättre tider som

farit — allt så blommande och friskt, som hade det sett ljuset, helt nyss och hela stämningen sådan, som kunde dylika konstverk ännu i dag födas af samma jord.

Och när man varit här någon tid, så känner man det än lifligare. När man tillbringar den ena dagen efter den andra med att dväljas bland de stora mästarenes skapelser, när man deremellan får hvila sig i skötet af solbeglänsta vigner och oliver, då är det ej underligt att fantasin lösgör sig från allt det hvardagliga, som häftar vid lifvet och låter detta stå framför en i ljus och lycklig förklaring. Ja, man förvånar sig öfver att den värld, hvilken skalder och filosofer enas om att skymfa, hvilken man städse, i sång som i tal, hör betecknas som afskyvärd och usel, ändå innehåller så mycken upphöjd skönhet, och man känner sig starkt böjd att af allt hjerta opponera mot pessimisternes kategoriska domslut.

Mitt första göra var att söka

förskaffa mig en fågelperspektivisk öfversigt öfver staden. För detta ändamål beslöt jag, då vädret var präktigt och hettan icke för stark, att ej genast, såsom vanligt, stiga upp i ett kyrktorn utan hellre gå utom staden till någon af kullarne deromkring, hvarifrån man kunde skåda Arnodalen under sig.

Jag sökte mig fram till en af stadsportarna, Porta Romana, och derifrån tog jag vägen åt venster efter resebokens råd, i det hopp att långsmed den på sköna utsigter rika Viale dei Colli komma till höjden vid San Miniato och Michelangeloplatsen. Men efter trekvart timmes promenad uppåt befann jag mig allt djupare inne i pinieskogen utan att hafva sett någon öppen plats ännu. Vid nogare undersökning af sakförhållandet visade det sig naturligtvis att jag gått alldeles galet — och så måste jag vända om och börja från början igen.

Viale dei Colli är en magnifik chaussée, anlagd i nyaste tid, som i zig-zag drager sig upp åt kul-

larna. Den går förbi praktfulla villor och yppiga trädgårdar och då fotvandrararen ofta har tillfälle att genom dessa taga en genväg, så promenerar man så godt som hela tiden i den underbaraste blomstergård, der söderns mångfaldigt brokiga växtverld slagit ut sin fullaste härlighet.

Efter par timmars långsam vandring i orangeträds och buxbomhäckars skugga, genom prunkande rabatter af azaleor och doftande rosor, kommer man till San Miniatos fästningsverk och särdeles intressanta lilla kyrka, och ett stycke nedanom ligger Piazzale di Michelangelo, så kallad emedan mästarens berömda David här reser sig i brons midt på platsen, gifvande en trogen bild af originalstatyns kraftfulla, ungdomligt harmoniska former. Från den breda terrassen har man en praktfull utsigt öfver staden och Arno, öfver vinberg, cypress-skogar och dalens fruktbara slätter samt sist vid synranden Apenninernas blånande kedja. Allt svällande af saft och grön-

ska, allt öfverhvälfadt med klaraste sydlig himmel och belyst af varmaste sol. —

Hvad skall jag nämna först och hvad sist af det jag sett i Firenze? Dagarna hafva utgjort en enda räckta af njutning från morgon till skymningstid och qvällstunderna hafva ej velat förslå till att reda ut alla de nya intryck, som sinnet under de ljusa timmarnes lopp mottagit.

Bland de första verk, till hvilka min väg fört mig här, voro det af Giotto, den berömde målaren, uppförda klocktornet, „Campanilen“ vid domen, smäckert och fint i sina former, äfvensom Ghibertis genom alla tider och alla land beryktade dörrar till dopkyrkan. Jag har icke kunnat föreställa mig att man i bronsen kan få fram något sådant, isynnerhet som jag härtills af konstalster i detta ämne sett nästan endast Tysklands tarfliga statyer. Svårt var det att rycka sig lös från dessa båda dörrar då man första gången såg dem; hvarje dag kom jag att gå der förbi och

hvarje gång tillbragte jag åter en stund framför dem. Lätt förstår jag sägnens berättelse om Michelangelo som, då han engång, försjunken i stilla betraktande af Ghibertis storverk, tillfrågades af en förbigående hvad han tyckte om dörrarna, skall hafva svarat: „de äro så sköna, att de kunde göra tjänst som portar till paradiset“ — ett yttrande, som föranledt att man på väggen af Ghibertis födelsehus i Firenze ristat: „här har skaparen af paradiset portar sett dagen.“

Härliga timmar i Uffiziernas gallerier, „i konstens strålande tribuna“ hvars Afrodite och Slipare Snoilsky tagit till föremål för en af de bästa sånger han någonsin diktat, och i Palazzo Pitti, framför flera af antikens ädlaste alster, framför Rafaels madonnor „i hvilka Jungfru Maria idealet är vordet till kött“ såsom en tysk konsthistoriker träffande sagt, — otaliga andra verk att förtiga. Om naturen tagit ut sin rätt och man tröttats af vandringen i de vida salarna,

så får man hvila ut i trädgården vid Pitti, den s. k. „Giardino Boboli“. Grottor och statyer, marmorbänkar och konstgjorda dammar möta öfverallt och gifva i förening med den tropiska växtligheten ett underbart intryck; det är som skulle man sitta i en af sagornas förtrollade parker der frukterna äro guld och bladen glänsande smaragder. Giardino Boboli älskades af Goethe, när han på återresan från Rom befann sig i Firenze. Man påstår att under skuggan af dess träd flera scener i „Tasso“ uppstått

Sedan motsatsen till dessa leende alster af natur och konst: kyrkornas mäktiga hvalf och grafkapellens gripande allvar. Mediceernas vårdar med de fyra figurerna, dagen, natten, morgonen och aftonen i San Lorenze höra till Michelangelos förnämsta verk. Storartade, oftast öfverdrifna former i de djerfvaste linier, men så djup anda och sådan själ ligger der i den kalla stenen, att man tycker sig finna en lefvande symbolik i dessa allegoriska ge-

stalter. I detta afseende är måhända „Natten“ skönast. När konstnären fick den färdig och den första gången ställdes ut till beskådande, häftades dervid enligt sed verser af allmänheten, uttryckande dess omdöme — hvem som helst hade rättighet att sålunda uttala sig om ett konstverk. Man har från detta tillfälle bevarat en qvattrin i hvilken säges: hon har lif, hon sofver blott. Tror du det ej, så väck henne och du får se, hon talar. Härtill säges Michelangelo hafva i en liknande vers genmält följande, hvarvid han hade afseende på det förmenta förtryck, under hvilket Firenze led: det är mig godt att sofva, godt att vara af sten, att icke höra eller känna något, medan skammen och lidandet varar; väck mig därför ej, tala sakta, sakta!

I kyrkan Santa Croce ligga flere af de förnämste Florentiner begrafna och öfver deras aska äro praktfulla monumenter hvälfda: så Macchiavelli, Alfieri, Galilei och Buonarotti. Ett Dante-

monument finnes här också, ehuru skaldens ben hvila i Ravenna. På torget utanför kyrkan står hans marmorstaty, rest 1865 till den sexhundra årsdagen af hans födelse.

Djupast och säkert varaktigast har dock San Marcos gamla kloster verkat på mig, dels genom Fiesoles underbara fresker i dess gångar och celler, dels genom hela den alldeles märkvärdiga stämning som låg öfver rummen här.

Har Rafael personifierat madonneidealet, sådant det låg i hans samtid, så har åter munken Fra Giovanni Angelico från Fiesole — deraf hans konsthistoriska namn — redan hundra år tidigare gifvit Kristusidealet form och dertill en sådan form som ännu, nära fem sekler efteråt, skänker oss en konstnjutning af renaste slag, som icke, i likhet med de fleste andre bland de äldste mästarene, låta det reflekterade historiska intresset taga öfverhand vid betraktandet utan som ofrivilligt griper hela ens känsloverld med samma.

Aldrig senare torde den korsfästes sjelfuppoffring och försakelse hafva blifvit med så glödande innerlighet framställda, som i fresken „St. Dominicus knäböjande framför krucifixet“, aldrig har Kristus-typen nått en sådan fulländning i det gudomligt-menskliga uttrycket, som i „Marias kröning“. Ur den djupaste fromhet äro alla Fiesoles verk framgångna. Sjelf sade han: vill man skildra Kristi gerningar, så måste man också alltid vara när honom, och det berättas att han bad en brinnande bön om välsignelse i sitt arbete hvarje gång innan han tog penseln i handen. — Flera af freskerna befinna sig under klostergårdens arkader och hafva sjelffallet under tidernas lopp tagit skada, dock lyckligtvis ej ännu så mycket att man icke skulle kunna skönja deras ursprung från en af världens störste konstnärssandar.

Det var så dystert, fuktigt och mörkt i de långa korridorerna och de små, trånga cellerna; jerndör-
rarne gnisslade på sina rostiga

gångjern och allt i rummen var såsom om deras innebyggare blott hade lemnat dem för att höra en messa i kyrkan invid. — Vid slutet af korridoren var Savonarolas boning. Framför dörren till det s. k. „oratorium“ hänger en marmortafel med inskrift att påfven Leo X år 1516 utfäst löfte om tioårig aflat för den som besöker stället! Inne i oratoriet finnes en madonna af Fra Bartolommeo äfvensom Savonarolas byst. Bakom detta rum ligga två mindre celler och sofkammaren, i hvilka man bland annat får se Savonarolas rosenkrans, bibel och krucifix. Från dessa låga kyffen hade således tankar utgått, som en tid bragte Borgias usla telningar på påfvestolen att darra; här hade San Marcos ryktbare prior förberedt sig till det värf, hvilket han som Kristi rikes återupprättare, som folkets förbättrare och ledare skulle fylla, men före hvars fullbordande han måste lida martyrdöden för sin sak. Det var med en viss känsla af vördnad som jag gick omkring

här. Savonarola har alltid stått för mig som en väldig gestalt i historien och hans inspireradt djerfva kamp för frihet och renhet emot förtryck, laster och flärd har städse synts mig som en bland de skönaste och rättvisaste revolutionära yttringar af den demokratiska anden. — På Piazza Signoria framför det urgamla Palazzo Vecchio betecknar nu Neptunus brunnen den plats, der Girolamo Savonarolas, „kättarens, den heliga kyrkans fiendes och folkets upphetsares“ lik blefbrändt. I den på andra sidan af torget stående Loggia dei Lanzi satt publiken och fröjdade sig åt skådespelet.

Just på platsen framför denna Loggia träffade jag åter alldeles oförmodadt landsmän. En ovanlig tur hade jag också i den vägen. Och särskildt var detta ett för mig alldeles speciellt kärt och välkommet möte.

Den sista eftermiddagen här beslöt jag att göra en liten utflykt till staden Fiesole, belägen på

höjden af Apenninerna en half mil från Firenze.

Omnibussen skulle gå från domplatsen precis klockan två men som här i landet icke ens bantågen expedieras på bestämd tid, var det naturligt att diligensen skulle vänta en half timme, innan den ändtligen satte sig i långsam rörelse ut från Porta San Gallo och längs chausséen uppåt bergen. Mycket hade man icke af omgifningarna, ty dels hindrades utsigten af de höga murarna, med hvilka chausséen är innesluten, dels var det för hettan och dammet svårt att hålla jalousierna öppna. Man fick blott glänta litet ut, när man passerade något intressant ställe, som Villa Palmieri, der Boccaccio låtit Decamerones noveller berättas af de för pesten hit flyktade flickorna och ynglingarne, eller klostret San Domenico eller det ståtliga herrestiftet Badia di Fiesole.

I det trånga och obehväma farverket var alldeles fullt med folk. Bland andra förekom en, påtagligen alldeles nyssbakad, katolsk

prest, hvilken ansåg sig förpligtad att utdela allmosor åt hvarendaste en af den otaliga mängd tiggare, som löpte efter omnibusen. Likaså syntes han betrakta det för en skyldighet i sin egenskap af upplysningens fanbärare att pina en liten blyg skolflicka, som just återvände från skolan i Firenze, med frågor om hvad hon kunde; han undersökte alla hennes böcker och skrifhäften, lät henne öfversätta franska och tyska o. s. v., allt till stor förskräckelse för barnet men deremot till stolthet för hennes ålderstigna tjenarinna, hvilken synbarligen betraktade det som en stor nåd af den andlige.

Omsider, efter att under mer än en timma hafva stretat uppför backe, bragte oss våra dåliga hästar fram till Fiesole. En tallös svärm af gamla käringar omkringade de resande, utbjudande föremål af flätad halm till salu, — Fiesole är sedan gamla tider berömdt för denna industri. Då jag syntes vara den ende egentlige främlingen bland passagerarne, riktades naturligtvis hufvudan-

greppet på mig och den som vet huru enträgna italienare och gamla käringar isynnerhet kunna vara, den förstår att jag hade all möda att värja mig. Jag lofvade slutligen att vid min affärd köpa något och dermed voro megärorna tillsviðare nöjda.

Sedan jag skådat mig om i den lilla staden, (till invånarantalet alldeles lika med Wiborg) besökt dess största märkvärdigheter, de kyklopiska murarna och den först under de sista åren framgräfd romerska arenan, äfvensom gjort några små uppköp i strå-butikerna, satte jag mig på terrassen vid stadens förnämsta värdshus, derifrån utsigten är härlig. Jag gjorde mig ingen brådska, då den sista diligensen skulle gå kl. 6 och jag ännu hade en timme på mig. För att hafva något att säga, frågade jag den fryntliga värdinnan om det ej verkligen var så: „Dio mio, nu han I försummat Er, sedan i går far den sista omnibussen klockan fem. Nu får Ni lof att hyra en vagn af oss!“ — gumman tänkte genast

på att göra affärer. Jag lofvade först göra det men sedan kom jag att tänka på att man dock möjligen kunde gå till fots. Och när jag meddelade värdinnan denna nya vändning, ville hon märkvärdigt nog ej alls afråda mig utan sade tvärtom att man ännu innan mörkret tryggt kunde spatsera ned, ty nu vore just tiden då arbetarne lemnade sina dagsverk och vägen sålunda trafikerad; farligare vore det senare, ty dunklet mellan de höga murarna gömde mången sniken hand, såsom gumman på sitt poetiska språk sade. — Jag skall väl sätta i väg rätt friskt, tänkte jag; med tacksamerinran flög min håg tillbaka till de tider, då jag lärt mig marschera och öfver minnet af soldatdagarna gjöt sig ett försonande skimmer.

Näst blicken från Maria di Carignano i Genova har jag aldrig sett något så storartadt som utsigten från Fiesole i solnedgången när hela Firenze, en lång sträcka af floden och bergen i det mest glänsande färgspel lågo dels under, dels omkring mig.

Då jag satte mig i rörelse fick jag åter att göra med käringarna, hvilka lurat på mig under tiden. Och att afspisa dem gick ej för sig, ty de åberopade sig på att jag hade lofvat köpa något af dem. Jag tillhandlade mig alltså en småsak, men då blef det åter stort gräl mellan käringarna, då hvaroch en påstod att jag gifvit mitt löfte åt henne. Jag lämnade dem i lufven på hvarandra.

Återvägen tillryggalades i skarp marsch och på en knapp timma. Derunder följdes jag åt med två arbetare, som talade den utmärkt vackra toskanska dialekten och för öfrigt voro i besittning af det nästan sagdt gentlemanna-likä väsen som utmärker de lägre klasserna i dessa trakter. Hvilken skilnad mellan borgarfamiljen i kupén och dessa enkla män! De berättade för mig mycket om sitt arbete och sina principaler, som de för några små fel tadlade utan att dock begagna ett enda groft yttrande.

Följande morgon lemnade jag med saknad Firenze, för att nu åka tvärs igenom landet till Adriatiska hafvets strand.

Jernvägen från Pistoja till Bologna, bruten genom Apenninerna, förd öfver otaliga afgrunder, är ett af den nyare tidens mest storartade byggnadsverk. Fyrtiosex tunnlar hafva blifvit sprängda genom bergen, en mängd viadukter och broar uppförda öfver klyftorna och bergfloderna, och banan har ofta på en alldeles liten sträcka måstat böjas i oändliga kurvor för att kunna komma fram.

När man nått ryggåsen af Apenninerna, var der åter en utomordentlig syn att skåda, olik de förra utsigterna. Alldeles lågt under sig såg man såsom en obetydlig fläck staden Pistoja, helt litet högre upp vid bergets sluttning ett farande bantåg, också alldeles i miniatyr och slutligen hade man den härligaste blick öfver hela toskanska slätten, besådd med oliveträd, stenekar och fruktträdgårdar, betäckt med

en mantel af villor, torn och kupoler, kransad vid horisonten af piniekrönta kullar. Vid nedfärden passerades floden Reno nitton gånger, ty både den och banan gå i så mångfaldiga krökningar. Stationerna äro ytterst pittoreskt belägna: en ligger midt inne uti en af bergen bildad naturlig amfiteater, hvars sidor täckas af byar och gröna trädgårdar, och en annan alldeles invid stranden af Reno med målerisk, genom några ståtliga borgruiner ännu mera romantiserad omgifning. — Apenninerna göra ej samma imponanta intryck som t. ex. Tyrolens alper, men man känner sig glädtygare och vänligare stämd i dem; sällan ser man här dessa skrofliga, dystra, kalla klippväggar; Apenninernas sidor värmas af grönskande jord och i stället för senn-hyddorna på den ödsliga höjden, skådar man leende byar och planteringar öfverallt hvar det blott funnits tillfälle att bygga.

Med dessa härliga vyer omkring en går färden fort och jag tyckte

nästan det var synd att den skulle sluta så snart, då konduktören kom med sitt höfliga „Bologna, — biglietti Signori!“

De första timmarna, som jag tillbragte i denna urgamla lärdomsstad, gjorde icke någon synnerligt angenäm verkan. Jag fann det allt så förskräckligt inklämdt och trångt med de smala gatorna och de långsmed hvarje hus öfver trottoaren löpande arkaderna. Också gjorde jag under den första tiden icke annat än förvillade mig i dessa gångar, till en stor del emedan gatorna fått nya namn sedan min resehandboks karta sett dagen. — Men blefven litet van, tyckte jag rätt mycket om Bologna. Allt är så strängt, allvarligt, men tillika harmoniskt: uteslutande gamla monumentala byggnader, — hvarje privathus ser ut som ett palats från fröhrenaissancen — inga moderna tillsatser. De imposanta kyrkorna, särskildt San Petronios väldiga, utanpå nästan dystra katedral, äro de första minnen från Götisk byggnadsstil i Italien

och bidraga till att gifva hela staden en originel och karakteristisk, äkta gammalitaliensk prägel.

Förnämsta anledningen till mitt korta besök här, Rafaels Santa Cäcilia i Academia delle belle Arti, har fångslat mig såsom ännu ingen af hans taflor, icke ens sextinska madonnan undantagen. Här kan man träda konstverket närmare än fallet är med Gudsmoder-bilderna, både komposition och anda låta sig bättre af oss fattas. Det rika galleriets öfriga taflor förlora i bredd med denna så, att man icke kommer sig att egna dem någon större uppmärksamhet. Intressant är dock Rafaels och Peruginos samtida Francesco Francia — han, som säges hafva dött af grämelse när han skådat den unge Rafaels Cäcilia, emedan, såsom den åldrige konstnären yttrat, „han nu måste nedlägga sin pensel, då han ej mer kunde uppnå någonting högre.“

* * *

Då man lemnat det rasslande tåget och i gondolens mörka kupa

lät sig gungas fram öfver Venetias kanaler genom den tysta natten tyckte man, att så ungefär måste det hafva gått till när den antika mytologins själar, komna bort från jordelivets buller, af den dystre färjemannen Charon sattes öfver Stygens flod till Hades, skuggornas stilla rike. Icke ett ljud annat än årans plaskande i vattnet och gondolierens monotona lystringsrop åt mötande kamrater. Allt insvept i djupaste dunkel, ty måne och stjernor voro ej så vänliga att komma fram, och ljusen i palatsernas fönster hade längesedan släckts. Hvarochen, som kommit nattetid till Venezia, har erfarit det underbara intrycket af denna tysta färd längs kanalerna, det är, om jag får begagna ett trival vordet uttryck, något „på engång hemskt och högtidligt“, något, som trotsar hvarje försök till beskrifning.

Men följande dag presenterade sig Venezia i all sin glans. Det vackraste solsken skimrade på dess vatten och ett rörligt lif var der såväl på kanalerna som i

gator och gränder. Jag försökte att promenera ikring litet, men då detta åter utföll ganska illa i de trånga och invecklade passagera, sökte jag mig tillbaka till Marcusplatsen och gick ner till Riva der dussintals tjenstvillige gondolierer utbjödo sina svarta farkoster till en lusttur kring staden.

Redan tämligen mätt på kyrkors beskådande, steg jag af blott vid de förnämsta, der någon berömd bild, vackra grafvårdar eller annat dylikt var att se. Från San Giorgio Maggiores högsta torn blickade jag ut öfver hela staden och det blåa Adriatiska hafvet; i norr kunde man skönja konturerna af Tyrolens berg i öster åter den dunkla randen af Dalmatiens kust.

Gondolieren pratade naturligtvis hela tiden. Han hade noga reda på sina saker och ville man blott höra på, så kunde man få de mest detaljerade underrättelser om alla palatser vid Canale Grande som foros förbi. Men man hade så tillräckligt göra

med att se ikring sig, på de praktfulla byggnaderna, på det egendomliga lifvet längs kanalen, att man ej stort fäste sig vid hvad den gode mannen förtäljde. — De nyligen anskaffade små ångbåtarna passa ej rätt bland gondolerna. De hafva infört ett störande modernt element i denna annars af romantisk förmögenhet präglade värld; uppriktigt måste jag dock tillstå att jag med glädje tittade på dem, ty de påminnte omisskänneligt om våra små kanal- och skär-ångbåtar hemma — en hette t. o. m. „Elida“.

Man har läst så mycket om Marcuskyrkan, Dogernas palats, Suckarnes bro och Venezias lejon, äfvensom sett så många afbildningar af dem, att man tycker sig finna gamla bekanta när man först ser alla dessa berömda minnesmärken. Och likväl finner man snart huru matt ord hafva förmått uttrycka den stämning, som öfverväldigar besökaren af San Marcos verldsberömda dom eller vandraren i dogepalatsets

praktfulla salar och de dystra fängelserummen derinvid, samt huru svagt bilder kunnat återgifva den storartade verkan, som dessa båda Venezias stoltaste prydnader meddela. Ett rent skönhetsintryck erfar man af Marcuskyrkan icke, långt derifrån, ty den är ett kolossalt mixtum compositum af särskilda tider och stilar. Men ytterst målerisk är dess brokiga fasad, präktiga dekorationerna i dess vestibyl och väldigt gripande dess inre med sina imposanta hvalf och sitt chor, hvars like ej torde finnas i något tempel i världen. — Städs är kyrkan full af artister; under brinnande gudstjenst såg jag minst tjugo målare, fruntimmer o. herrar arbeta bakom sina stafflier.

På aftonen gick jag i timal af och an på Marcusplatsen, beskådande det rörliga cafélivet under och utanför arkaderna. Smånin-gom samlades folket för att höra på musiken, som skulle taga sin början klockan åtta. Och i ett nu var hela platsen så fullbesatt, att man fick trängas fram.

Utan minsta hopp om att lyckas, spanade jag efter en här vistande svensk målare, hvars bekantskap jag gjort i München och hvilken, dubiöst nog, som sin adress i Venezia uppgifvit endast „Marcusplatsen vid aftontid“. Bland de oräkneliga massorna var det naturligtvis ingen utsigt att få tag i någon som man sökte. Trött af löpandet, satte jag mig ner vid ett café, men i samma ögonblick fick jag sigte på min vän, den venetianske arkitekturmålaren, som med fryntlig uppsyn, solbränd och dammig, spatserade förbi mig. Att hafva en sådan tur är väl mer än man rimligtvis kan begära.

Sedan vi hört någon tid på musiken, som exequerades af ett ganska skralt militärkapell, beslöto vi att styra af till en äkta italiensk osteria för att se på folklifvet och dricka surt vin. Vi gingo genom en oerhördt invecklad mängd af smala, krokiga och smutsiga gränder; jag kunde ej tillräckligt beundra det magnifika lokalsinne min vän här

lade i dagen. Sjelfva osterian utgjordes af en gårdsplan, efter vanligheten betäckt med flätadt trätak, deromkring vinrankorna klängde och derifrån drufvorna hängde ner. Vid bänkarna suto arbetare och borgare med sina familjer, drickande vin och spisande frukter, ostron eller annat godt, som kringvandrande försäljare utbjödo. Under qvällens förlopp aflöste det ena musikbandet det andra; hvarje spelade endast par numror, lät sin blecktallrik gå ikring och tågade vidare med den ringa skörden. Ett sällskap föll oss särskildt i ögonen: det bestod af en gammal gumma, som trakterade guitarr, två unga flickor, spelande mandolin och en liten gosse, som behandlade sin viol med öfverlägsen färdighet. Alla voro mycket väl klädda, de vackra flickorna tillochmed fint, så att man aldrig hade kunnat taga dem för kringstrykande musikanter. De spelade med största renhet och i sin sång inlade de en känsla sådan som endast den glödande söderns barn äro mäktiga af.

Söndag morgon åhörde jag en vacker messa i Marcuskyrkan och hade sedan tillfälle att i Academia delle belle arti beundra Tintoretto's färger, kompositionen i Tizians berömda „Assunta“, äfvensom den märkvärdiga osmak hvarmed resp. intendenten hade hängt upp taflorna; för de bästa äro nämligen just de mörkaste knutarna uppsökta. Här råkade jag ånyo vännen konstnären, men jag hade svårt att känna igen honom, ty i går hade han uppträdt i sin sedvanliga målareutrustning och med en gammal artist-hatt „på skrutt“ såsom han sjelf sade, och nu var han deremot pyntad och fin, som en venetiansk markis, samt bar en blänkande knall på sin hjessa. — Galleriet var fullt med främlingar af alla möjliga slag, deribland en högst originell samling af afrikanska sjömän med bruna anleten, hvita, röd- eller blårandiga fotsida drägter och turbaner eller fezer på hufvudet.

Frukost intogs åter på en genuin krog, — när vi bestälde vindruf-

vor till dessert, steg kyparen upp på ett bord och plockade ner några klasar från rankorna i taket. Här påträffades åter en skandinav, nämligen en liten dansk målare, som tvärt inbjöd oss att tillbringa den återstående delen af dagen i sin atelier. Då jag såg något förvånad ut, upplyste han att detta begrepp för en arkitekturmålare i Venezia vore liktydigt med hans gondol och som ingen hade något emot att fördrifva den vackra dagen på vattnet, antogs det vänliga förslaget med acklamation och en utfärd till ön Lido beslöts.

Giovanni, riktig typ för en venetiansk gondolier, brun, kraftig och fryntlig, styrde oss med sin starka åra ut genom lagunerna på det öppna hafvet och der strejade vi i motvind en timmes tid innan vi nådde Lido. Öfver ön promenerade vi till motsatta stranden, der de väldiga bad-etablissementer äro uppförda, hvilka om sommaren locka halfva Venezia hit ut, vi plockade vackra snäckor i sanden och hvilade

sedan i gräset omblåsta af friska fläktar och betraktande Adriatiska hafvets vidt för oss liggande blåa yta.

När vi återvände hade ebbtiden inträdt och lagunernas gröna ryggar höjde sig ur vågen. En massa farkoster rörde sig inåt hamnen, från de stora hafsångarne, som anlände från Triest eller från söder, ända till de som myror om hvarandra vimlande gondolerna. — Giovanni ville aldrig tröttna att ro. Han förde oss länge omkring i staden ännu, tills han slutligen gjorde halt framför en „Liquorista“ förmenande att nu „kunde Signori behöfva en styrkedryck efter den långa färden i solen.“ Att vår gode gondolier dock lika mycket tänkte på sin egen strupe som på våra, betygade det förnöjda grin, hvarmed vi sågo honom svälja en stor absinth, som vi sände till honom från snapsbutiken.

Sent på qvällen följde vännerna med Giovanni mig ännu till stationen och voro vittnen till den

mystiska stämning med hvilken jag lemnade Italiens land.

Gränsen passerades på morgonqvisten vid Ala: en sista blick åt den härliga Etsch-dalen ännu, när banan krökte sig och begynte stiga upp mot alperna, och så försvann Italiens jord för mina blickar.

Ju högre det gick, desto kallare och ruskigare blef det; uppe på Brennerpasset snöade det häftigt och det sköna vädret, som man några timmar förut njutit, återkom ej mer. Alperna hade tagit bort värmen från solens strålar. Ruskig färd genom Österrike, ruskigt mottagande i München af dess fuktiga luft och smutsiga gator.

Men genom dimmor och töcken lysa minnena från bella Italias förtrollande nejder klara och oförgängliga. Lycklig kan man skatta sig att ega dylika sommarminnen!

